

TAL TECH

EESTI MERETÖÖSTUS 2020-2021

TalTech Kuressaare kolledži väikelaevaehituse kompetentsi-
keskuse uuring

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

12.2022

Uuringu autor:

Age Teär

TalTech Kuressaare kolledži väikelaevaehituse kompetentsikeskus

E-post: info@scc.ee

www.scc.ee

Tallinna tn 19, 93811 Kuressaare

SISUKORD

Tabelite loetelu	3
Jooniste loetelu	4
Sissejuhatus	5
Valim ja metoodika.....	6
1. Laevade ja paatide ehitus	7
1.1. Ettevõtete jaotus maakonniti	7
1.2. Müügitulu	7
1.3. Töökohad ja tööjõukulud.....	10
1.4. Lisandväärtus töötaja kohta	13
1.5. Müük ja eksport.....	14
2. Laevade ja paatide ümberehitus ja remont	16
2.1. Ettevõtete jaotus maakonniti	16
2.2. Müügitulu	16
2.3. Töökohad ja tööjõukulud.....	18
2.4. Lisandväärtus töötaja kohta	19
2.5. Müük ja eksport.....	20
3. Mereseadmed ja -varustus.....	22
3.1. Ettevõtete jaotus maakonniti	22
3.2. Müügitulu	22
3.3. Töökohad ja tööjõukulud.....	24
3.4. Lisandväärtus töötaja kohta	26
3.5. Müük ja eksport.....	27
Kokkuvõte.....	29
Kasutatud allikad	31

TABELITE LOETELU

Tabel 1. Suurimate müügituludega laevaehitusettevõtted 2021. aastal	8
Tabel 2. Suurimate müügituludega laevaehitusettevõtted 2020. aastal	9
Tabel 3. Suurimate tööjõukuludega laevaehitusettevõtted 2020. ja 2021. aastal	13
Tabel 4. Suurimate lisandväärtustega laevaehitusettevõtted töötaja kohta 2021. aastal	13
Tabel 5. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta laevaehitusettevõtetes 2020. aastal .	14
Tabel 6. Suurimate müügituludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted 2021. aastal	16
Tabel 7. Suurimate müügituludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted 2020. aastal	17
Tabel 8. Suurimate töökohtade arvuga laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted 2021. ja 2020. aastal.....	18
Tabel 9. Suurimate tööjõukuludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted 2021. ja 2020. aastal	18
Tabel 10. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta laevade ümberehituse ja remondi ettevõtetes 2021. aastal	19
Tabel 11. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta laevade ümberehituse ja remondi ettevõtetes 2020. aastal	20
Tabel 12. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete müügitulu 2021. aastal.....	23
Tabel 13. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete müügitulu 2020. aastal.....	23
Tabel 14. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete töökohad 2021. ja 2020. aastal	25
Tabel 15. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete tööjõukulud 2021. ja 2020. aastal...	25
Tabel 16. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta mereseadmete ja -varustuse ettevõtetes 2021. aastal	26
Tabel 17. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta mereseadmete ja -varustuse ettevõtetes 2020. aastal	26

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Laevaehitusettevõtete jaotumine maakonniti	7
Joonis 2. Laevaehitusettevõtete müügitulu maakonniti 2021. aastal	8
Joonis 3. Laevaehitusettevõtete müügitulu maakonniti 2020. aastal	9
Joonis 4. Suurimate müügituludega laevaehitusettevõtete müügitulud 2020. ja 2021. aastal	10
Joonis 5. Laevaehitusettevõtete tööjõukulude jaotumine maakonniti 2021. aastal	11
Joonis 6. Laevaehitusettevõtete töökohtade jaotumine maakonniti 2021. aastal	11
Joonis 7. Laevaehitusettevõtete töökohtade jaotumine maakonniti 2020. ja 2021. aastal	12
Joonis 8. Laevaehitusettevõtete tööjõukulud maakonniti 2020. ja 2021. aastal	12
Joonis 9. Laevaehitusettevõtete müük geograafiliste piirkondade lõikes 2020. ja 2021. aastal	14
Joonis 10. Laevaehitusettevõtete eksport Euroopa Liidu riikidesse 2021. aastal	15
Joonis 11. Laevaehitusettevõtete eksport Euroopa Liidust väljapoole 2021. aastal	15
Joonis 12. Suurimate müügituludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtete müügitulude võrdlus 2020. ja 2021. aastal	17
Joonis 13. Laevade ümberehituse ja remondi ettevõtete müük geograafiliste piirkondade lõikes 2020. ja 2021. aastal	20
Joonis 14. Laevade ümberehituse ja remondi ettevõtete eksport Euroopa Liidu riikidesse 2021. aastal	21
Joonis 15. Laevade ümberehituse ja remondi ettevõtete eksport Euroopa Liidu välistesse riikidesse 2021. aastal	21
Joonis 16. Suurimate müügituludega laevade ümberehituse ja remondiga tegelevate ettevõtete müügitulude võrdlus 2020. ja 2021. aastal	24
Joonis 17. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete müük geograafiliste piirkondade lõikes 2020. ja 2021. aastal	27
Joonis 18. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete eksport Euroopa Liidu riikidesse 2021. aastal	27
Joonis 19. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete eksport Euroopa Liidu riikidesse 2020. aastal	28

SISSEJUHATUS

TalTech Kuressaare kolledži väikelaevaehituse kompetentsikeskus on 5 aastat järjest koostanud laevaehitusettevõtete uuringut. Selle aasta uuring annab üldisema ülevaate Eesti meretööstussektorist. Varasemalt läbi viidud uuringute metoodikale on tehtud mõned muudatused ning eesmärk on kirjeldada meretööstussektorit läbi kolme valdkonna: laevade ja paatide ehitus, laevade ja paatide remont ja hooldus, mereseadmete ja -varustusega tegelemine.

Uuringusse kaasati 61 ettevõtet. Uuring jagati kolmeks eraldi osaks: laevaehitusettevõtete valdkonna analüüs, laevade ümberehituse ja remondi valdkonna analüüs, mereseadmete ja -varustuse valdkonna analüüs. Uuringu kokkuvõttes tuuakse välja kolme käsitletud valdkonna tulemused.

Raporti eesmärk on anda ülevaade meretööstussektori ettevõtete olulistest majandusnäitajatest.

VALIM JA METOODIKA

Uuring annab ülevaate Eesti meretööstussektori ettevõtetest läbi kolme valdkonna: laevade ja paatide ehitus, laevade ja paatide remont ja hooldus, mereseadmete ja -varustusega tegelemine.

Metoodika põhineb osati TalTech Kuresaare kolledži väikelaevaehituse kompetentsikeskuse varasemalt läbi viidud uuringutel (Sääsk 2017-2021), kus lähtuti sellest, millisel tegevusalal on ettevõtte end EMTAK¹ koodi järgi klassifitseerinud ning analüüsiti ettevõtete majandusaasta aruandeid. Lisaks võeti aluseks Eesti meretööstuse innovatsiooni teekaardi raport, kus autorid olid **defineerinud meretööstust kui laevade ja paatide ehitust, nende ümberehitust ja remonti ning mereseadmete ja -varustuse tootmist** (Hartikainen, Sakkeus 2022). Kuna EMTAK koodide järgi on võimalik üles leida need ettevõtted, kes tegelevad laevade ja paatide ehituse, ümberehituse ja remondiga, siis mereseadmete ja -varustuse tootjad valiti uuringusse pigem juhuslikult – ilmses kitsaskoht, et vastavad ettevõtted vajaksid meretööstus-sektorist põhjalikuma ülevaate saamiseks eraldi kaardistamist.

Antud uuringusse kaasati ettevõtted, mille tegevusalad on laevade ja paatide ehitus, nende ümberehitus ja remont ning mereseadmete ja -varustusega tegelemine (st tootmine ja maaletoomine). Laevade ehitus- ja remondiettevõtete valikul sai määravaks nende müügitulu ja kuuluvus Eesti Meretööstuse liitu: valiti E-Krediidiinfo andmebaasi pakutud suurima müügituluga ettevõtted ning lisati ettevõtted, kes on Eesti Meretööstuse Liidu liikmed. Kui ettevõtte oli märkinud enda tegevusaladeks EMTAK koodi järgi nii laevade ehituse kui remondi, lähtuti sellest, kummal tegevusalal müügitulu suurem on ja ettevõtte kategoriseeriti vastavalt sellele. Uuringusse kaasati ka firmasid, kes on samuti teadaolevalt seotud meretööstusega, ehkki EMTAK koodi järgi tegutsevad muudel aladel (näiteks insener-tehniline projekteerimine ja nõustamine) – seetõttu oli nende ettevõtete valik pigem juhuslik ja ei põhinenud ka müügitulul. EMTAK koodide varieeruvuse tõttu võeti aluseks ettevõtte enda tegevusala kirjeldus majandusaasta aruandes. Nemad paigutuvad mereseadmete ja -varustusega tegelemise kategooriasse. Pärast andmete koondamist arvati veel mõni ettevõtte uuringust välja täpsete andmete puudumise tõttu.

Valimi moodustamise põhikriteeriumid:

- Ettevõtte tegeleb laevade ja paatide ehitusega (nii töö- kui lõbusõidulaevad)
- Ettevõtte tegeleb laevade ja paatide ümberehitusega
- Ettevõtte tegeleb mereseadmete ja -varustuse tootmise ja müügiga

Valimist väljaarvamise kriteeriumid:

- Ettevõtte ei olnud esitanud 2021. aasta majandusaasta aruannet²
- Ettevõtte esitatud majandusaasta aruandes esinesid puudulikud andmed³

¹ Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator

² seisuga 26.10.2022

³ nt märkimata jäetud töajookulud, ehkki ettevõttes on töötajad

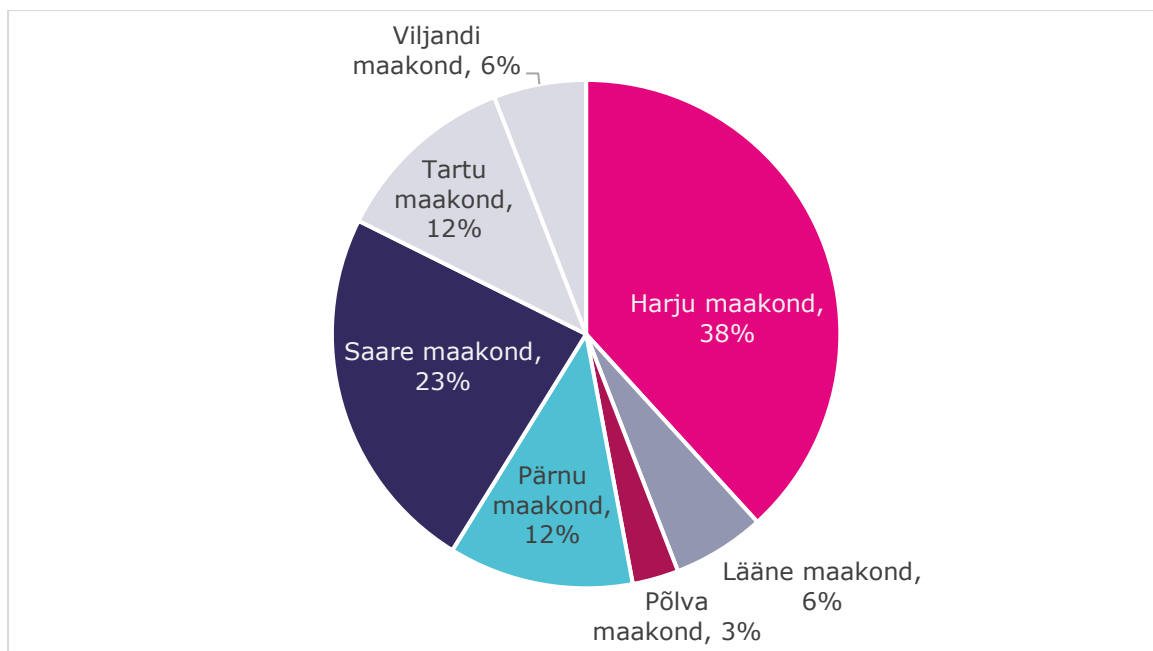
1. LAEVADE JA PAATIDE EHITUS

See peatükk annab ülevaate ettevõtetest, kes on Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) järgi registreerinud end järgnevatele tegevusaladele:

- EMTAK 30111: laevade ehitus;
- EMTAK 30121: lõbusõidu- ja sportpaatide ehitus.

1.1. ETTEVÕTETE JAOTUS MAAKONNITI

Laevade, lõbusõidu- ja sportpaatide ehitamisega tegelevatest ettevõtetest üle poole asusid Harju- ja Saaremaal: vastavalt 38% Harju- ning 23% Saaremaal. Ka Pärnu- ja Tartumaal asus arvestatav osa laevaehitusettevõtteid – mõlema maakonna osakaal oli 12% (joonis 1).

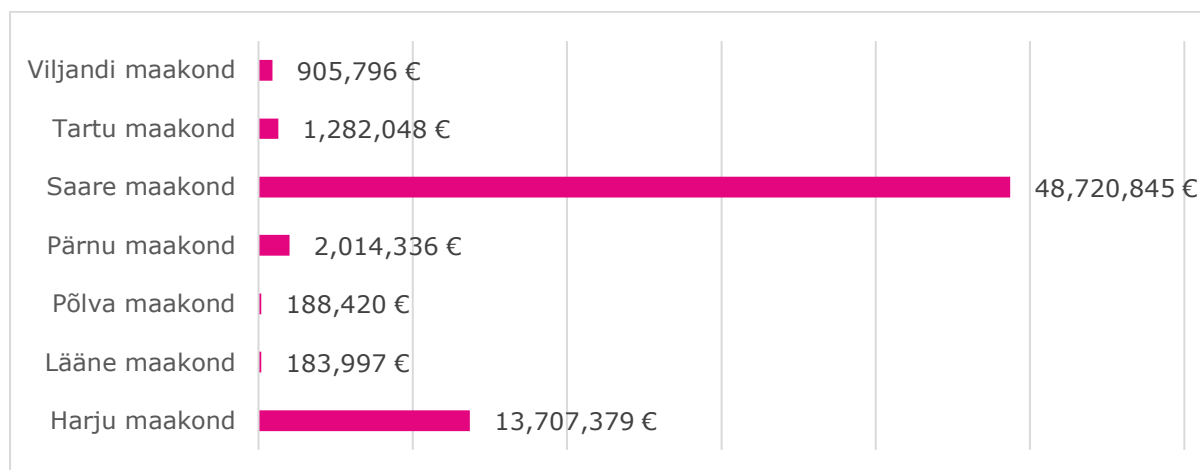

Joonis 1. Laevaehitusettevõtete jaotumine maakonniti

1.2. MÜÜGITULU

Ehkki laevaehitusettevõtete arv oli kõige suurem Harjumaal, siis müügitulu poolest oli 2021. aastal kõige edukam Saare maakond üle 48 miljoni eurose müügituluga, sellele järgnes Harjumaa üle 13 miljoni eurose müügituluga (joonis 2). Pärnu maakond ületas 2 miljoni euro piiri ning Tartu maakonna laevaehitusettevõtted teenisid üle 1 miljoni euro

müügitulu. Ülejäänud maakondades paiknenud laevaehituseettevõtted teenisid alla 1 miljoni euro müügitulu oma valdkonnas.

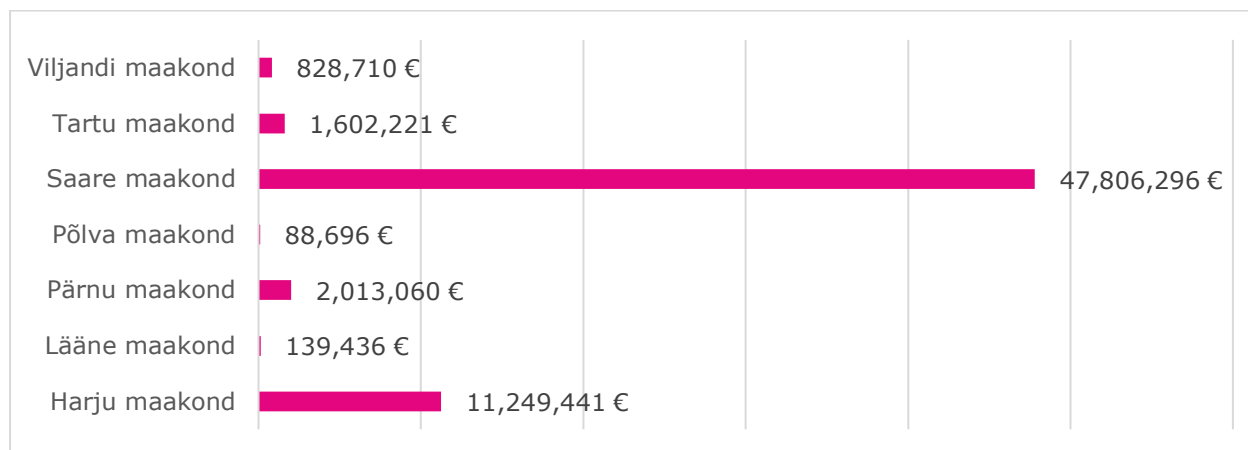
Joonis 2. Laevaehituseettevõtete müügitulu maakonniti 2021. aastal

Võrreldi kaheksat suurima müügituluga ettevõtet 2021. aastal (tabel 1). Neist 4 asus Saare maakonnas, 3 Harju maakonnas ja 1 Pärnu maakonnas. Kaks kõige suurema müügituluga ettevõtet asusid Saare maakonnas: AS Baltic Workboats 32 miljoni eurose ning AS Luksusjaht 11 miljoni euro suuruse müügituluga. Ceranos Invest OÜ ja Zegul Kayaks OÜ Harju maakonnast omasid üle 4 miljoni euro suurust tulu. Ülejäänud suurimate müügituludega ettevõtted laevaehitusvaldkonnas 2021. aastal ületasid 1 miljoni euro piiri.

Tabel 1. Suurimate müügituludega laevaehituseettevõtted 2021. aastal

Ettevõtte nimi	Müügitulu	Asukoht
AS Baltic Workboats	32 935 463 €	Saare maakond
AS Luksusjaht	11 431 184 €	Saare maakond
Ceranos Invest OÜ	4 441 359 €	Harju maakond
Zegul Kayaks OÜ	4 014 000 €	Harju maakond
Saare Yachts OÜ	1 821 529 €	Saare maakond
MUVOR OÜ	1 584 824 €	Saare maakond
Ship Repair Company OÜ	1 384 627 €	Harju maakond
Marinox OÜ	1 366 430 €	Pärnu maakond

Uuringu valimisse kuulunud laevaehitusettevõtete 2020. aasta müügitulu oli kokku üle 63 miljoni euro, mis oli suurusjärgus 3 miljonit eurot madalam tulemus kui 2021. aastal. Ka 2020. aastal oli Saare maakond suurima müügituluga piirkond (joonis 3). Saab väita, et aasta lõikes on müügitulu liikunud tõusvas trendis ja seda igas maakonnas.

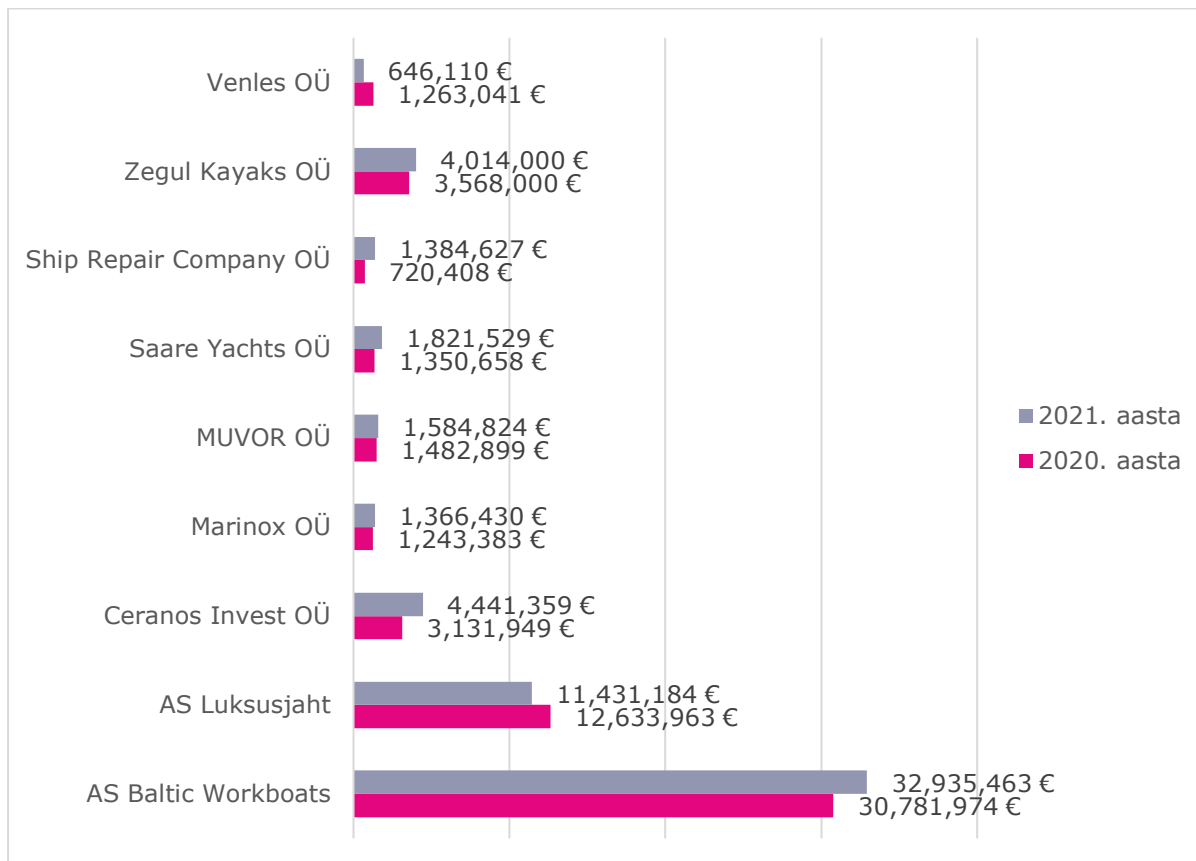
Joonis 3. Laevaehitusettevõtete müügitulu maakonniti 2020. aastal

2020. aasta lõikes võrreldi samuti suurimate müügituludega firmasid (tabel 2). Ka siis olid esikohal Saare maakonnas tegutsevad AS Baltic Workboats 30 miljoni eurose ja AS Luksusjaht 12 miljoni eurose müügituluga. Harju maakonnas asuvad Zegul Kayaks OÜ ning Ceranos Invest OÜ müügitulud ületasid 3 miljonit eurot. Ülejäänud ettevõtted teenisid samuti üle 1 miljoni euro tulu.

Tabel 2. Suurimate müügituludega laevaehitusettevõtted 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Müügitulu	Asukoht
AS Baltic Workboats	30 781 974 €	Saare maakond
AS Luksusjaht	12 633 963 €	Saare maakond
Zegul Kayaks OÜ	3 568 000 €	Harju maakond
Ceranos Invest OÜ	3 131 949 €	Harju maakond
MUVOR OÜ	1 482 899 €	Saare maakond
Saare Yachts OÜ	1 350 658 €	Saare maakond
Venles OÜ	1 263 041 €	Harju maakond
Marinox OÜ	1 243 383 €	Pärnu maakond

Võrreldes suurimate müügituludega ettevõtteid kahe aasta lõikes, siis endiselt kerkivad esile AS Baltic Workboats ja AS Luksusjaht (joonis 4). Tähelepanu pälvisid kaks ettevõtet, kellest ühe müügitulu kasvas jõudsalt, teisel kahanes: 2020. ja 2021. aasta võrdluses ilmnes, et Ship Repair Company OÜ peaaegu kahekordistas aastaga oma müügitulu, samas Venles OÜ müügitulu vähenes veidi vähem kui kaks korda.

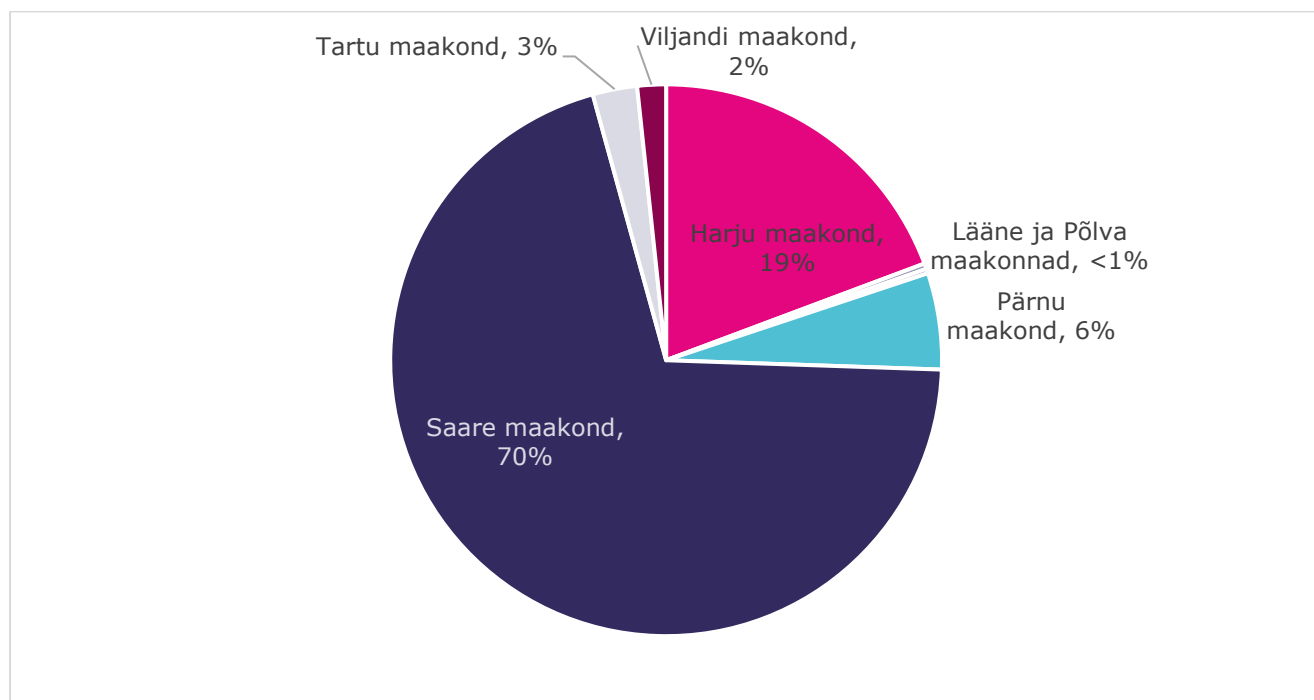

Joonis 4. Suurimate müügituludega laevaehitusettevõtete müügitulud 2020. ja 2021. aastal

1.3. TÖÖKOHAD JA TÖÖJÕUKULUD

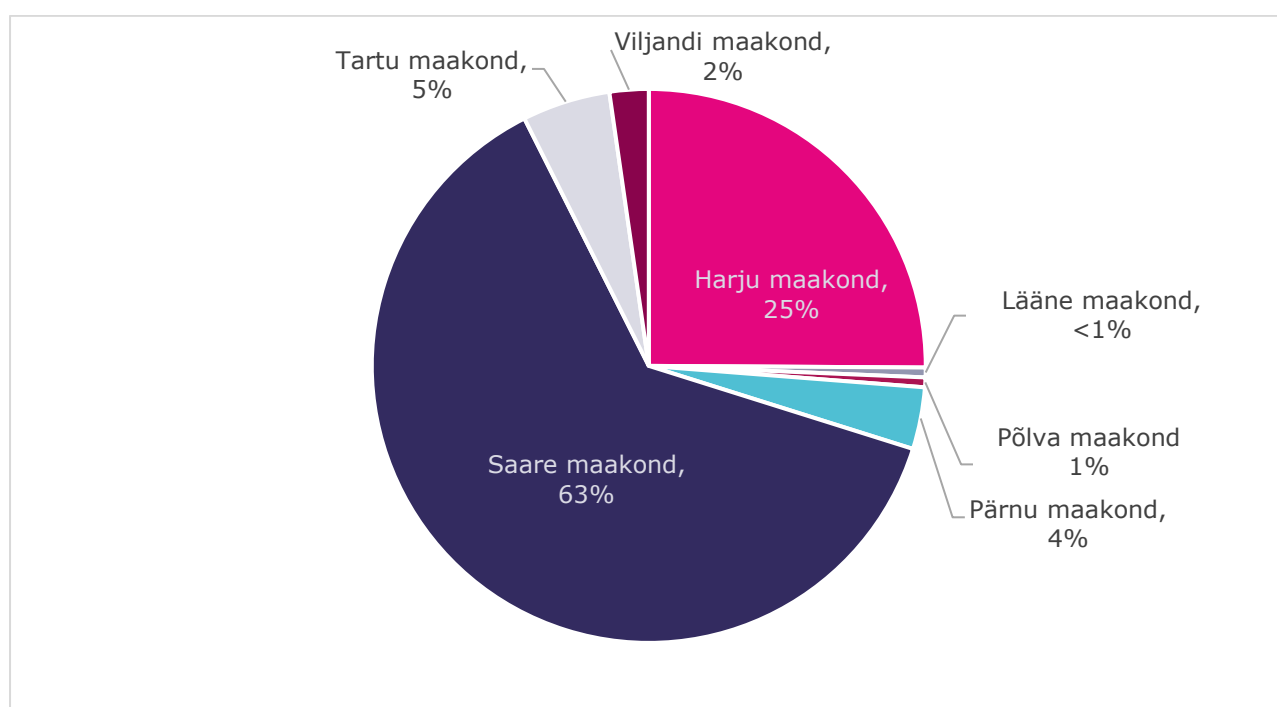
Valimisse kuulunud laevaehitusettevõtete tööjõukulud olid 2021. aastal kokku üle 14 miljoni euro ning töötajaid oli kokku 526.

Kõige suuremad tööjõukulud olid Saare maakonnas: üle 9 miljoni euro, mis moodustab 70% kogu tööjõukuludest. Märkimisväärne osa, 19% ehk üle 3 miljoni euro tööjõukuludest paiknes Harju maakonda (joonis 5).

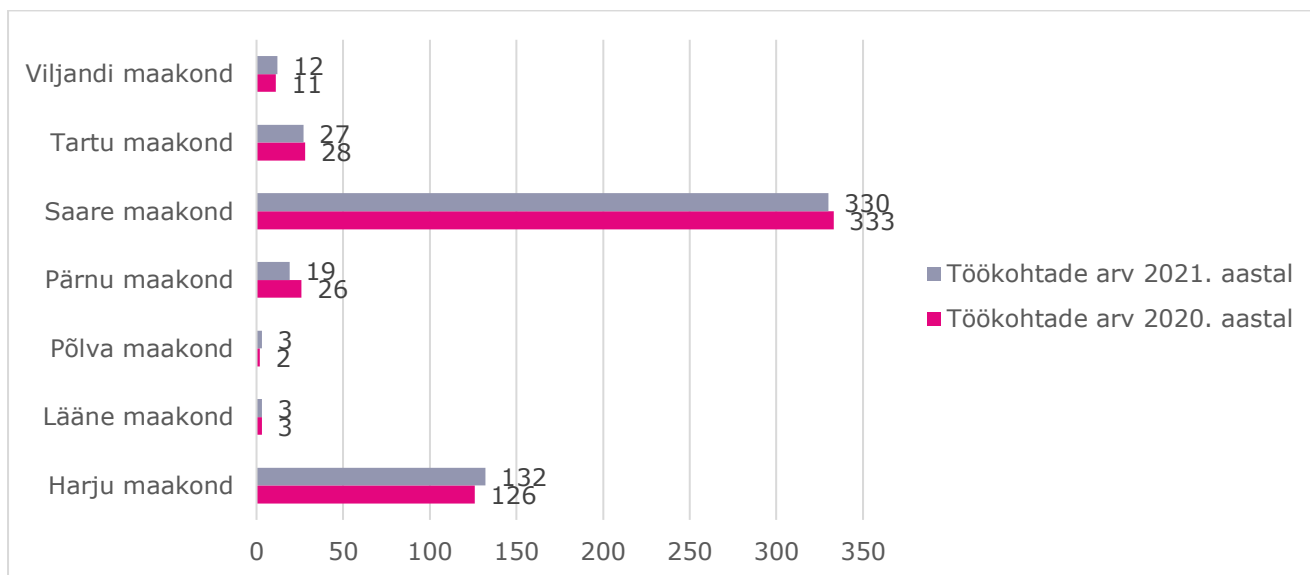
Joonis 5. Laevaehitusettevõtete töäjõukulude jaotumine maakonniti 2021. aastal

Kõige rohkem töökohti 2021. aastal asus samuti Saare maakonnas: üle poole ehk 63% töökohtadest, mis teeb kokku 330 töökohta. Harju maakond moodustas veerandi valimisse kuulunud laevaehitusettevõtete töökohtadest, st 132 töökohta (joonis 6).

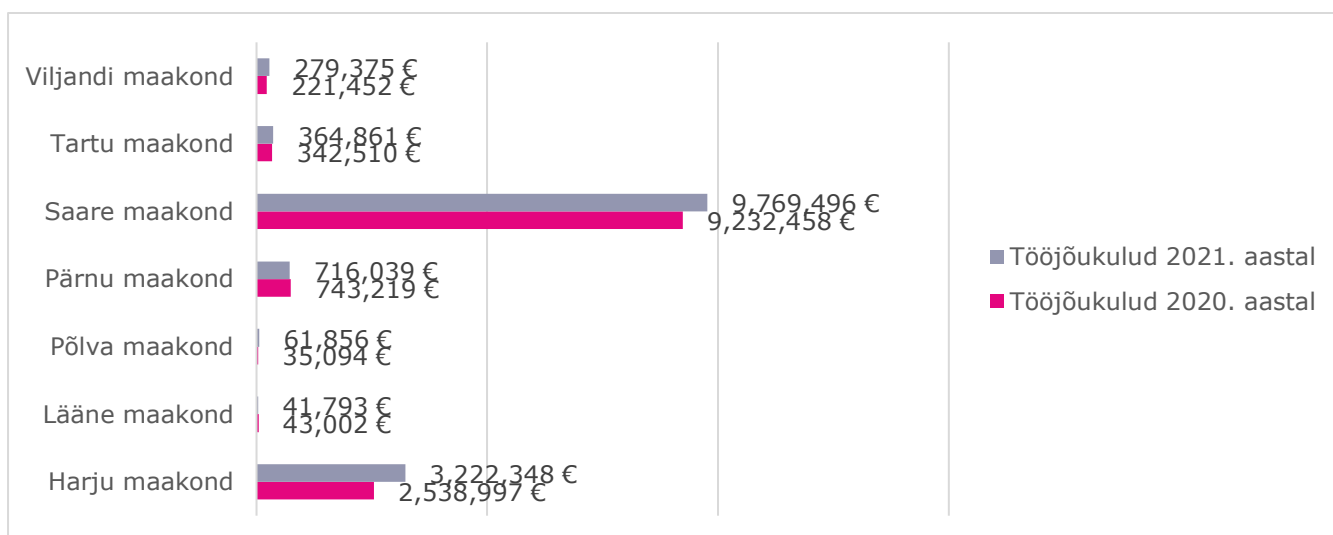
Joonis 6. Laevaehitusettevõtete töökohtade jaotumine maakonniti 2021. aastal

Selgus, et 2021. aastal oli eelneva aastaga võrreldes töökohtade arv veidi langenud: 2020. aastal oli valimisse kuulunud laevaehitustevõtetes kokku 529 töökohta, 2021. aastal 526. Harju, Põlva ja Viljandi maakondades oli kahe aasta võrdluses kokku 8 töökohta juurde tekkinud; samas Tartu, Saare ja Pärnu maakondades kokku töökohti 11 võrra vähemaks jäänud. Läänemaal jäi töökohtade arv kahe aasta lõikes samaks (joonis 7).

Joonis 7. Laevaehitustevõtete töökohtade jaotumine maakonniti 2020. ja 2021. aastal

Tööjõukulud kasvasid Viljandi, Tartu, Saare, Põlva ja Harju maakondades ning langesid Lääne ja Pärnu maakondades (joonis 8).

Joonis 8. Laevaehitustevõtete tööjõukulud maakonniti 2020. ja 2021. aastal

Kolm suurimate tööjõukuludega laevaehitusettevõtet olid 2020. ja 2021. aastal AS Baltic Workboats Saare maakonnast üle 5 miljoni eurose kuluga, AS Luksusjaht samuti Saare maakonnast üle 2 miljoni eurose kuluga ning Zegul Kayaks OÜ Harju maakonnast 2020. aastal üle ühe miljoni eurose ja 2021. aastal veidi alla 1 miljoni euro suuruse tööjõukuluga (tabel 3).

Tabel 3. Suurimate tööjõukuludega laevaehitusettevõtted 2020. ja 2021. aastal

Ettevõtte nimi	Tööjõukulud 2020. aastal	Tööjõukulud 2021. aastal	Asukoht
AS Baltic Workboats	5 370 030 €	5 784 771 €	Saare maakond
AS Luksusjaht	2 413 831 €	2 462 691 €	Saare maakond
Zegul Kayaks OÜ	1 022 000 €	967 000 €	Harju maakond

1.4. LISANDVÄÄRTUS TÖÖTAJA KOHTA

Lisandväärtus on tootele mingis tootmisprotsessis lisanduv väärtus, mis peegeldub tema hinna kasvus ning korvab kõiki tööjõukasutamise seotud lülisid, samuti kasumit (Eesti keele instituudi „Ametniku soovitusõnastik“). Ettevõtete lisandväärtuse arvutamisel töötaja kohta kasutati EAS-i välja pakutud valemit⁴. Arvestati neid ettevõtteid, kelle majandusaasta aruandes olid kõik arvutuse jaoks vajalikud andmed olemas. Lisandväärtus töötaja kohta 2021. aastal kõige suurem järgmises viies ettevõttes (tabel 4):

Tabel 4. Suurimate lisandväärtustega laevaehitusettevõtted töötaja kohta 2021. aastal

Ettevõtte nimi	Lisandväärtus töötaja kohta	Asukoht
Marinox OÜ	82 911 €	Pärnu maakond
Special Flooring OÜ	73 547 €	Tartu maakond
Ceranos Invest OÜ	63 903 €	Harju maakond
AS Baltic Workboats	61 989 €	Saare maakond
Piece Of Cake OÜ	47 971 €	Harju maakond

⁴ EAS-i korraldatud kestliku ettevõtte konkursil välja pakutud valem lisandväärtuse arvutamiseks töötaja kohta: $\frac{\text{tööjõukulud koos maksudega} + \text{põhivara kulum} + \text{ärikasum}}{\text{töötajate arv}}$ (EAS 2022).

Lisandväärtus töötaja kohta 2020. aastal oli kõrgeim järgmises viies ettevõttes (tabel 5):

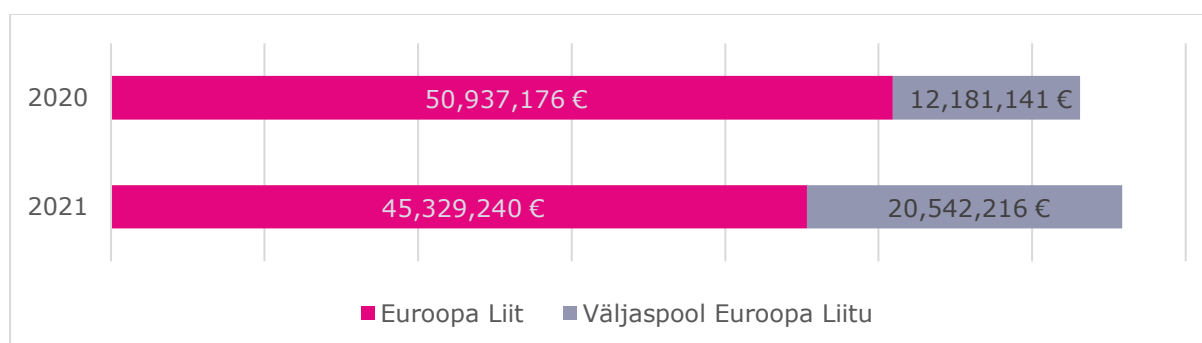
Tabel 5. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta laevaehitusettevõtetes 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Lisandväärtus töötaja kohta	Asukoht
Special Flooring OÜ	90 796 €	Tartu maakond
AS Baltic Workboats	58 847 €	Saare maakond
Venles OÜ	57 270 €	Harju maakond
Ceranos Invest OÜ	48 498 €	Harju maakond
Marinox OÜ	43 603 €	Harju maakond

1.5. MÜÜK JA EKSPORT

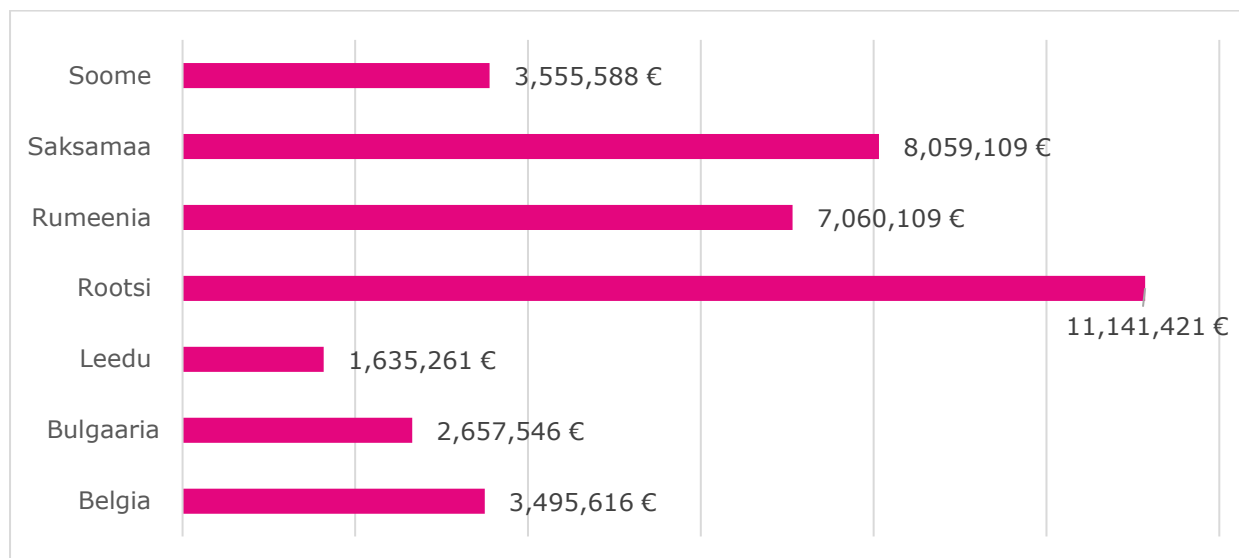
Müügi ja ekspordi arvestamisel tugineti ettevõtete esitatud majandusaasta aruannetele. Majandusaasta aruannete puuduseks on asjaolu, et pole eristatud, millisel tegevusalal müük eri piirkondadesse toimus. Kuna uuringu valimis olid ettevõtted, kelle põhitegevusala on laevaehitus, siis kasutati valimisse kuulunud ettevõtete koondandmeid müügi kohta geograafiliste piirkondade lõikes.

Neil andmeil müüsid laevaehitusettevõtted nii 2020. kui ka 2021. aastal suurema osa toodangust Euroopa Liidu riikidesse (sh ka Eesti), kuid märkimisväärne osa müüdi ka väljaspool Euroopa Liitu (joonis 9). 2020. aastal müüdi 81% toodangust Euroopa Liitu, 19% Euroopa Liidust välja. 2021. aastal müüdi 69% Euroopa Liidu riikidesse ning 31% väljaspool EL-i.

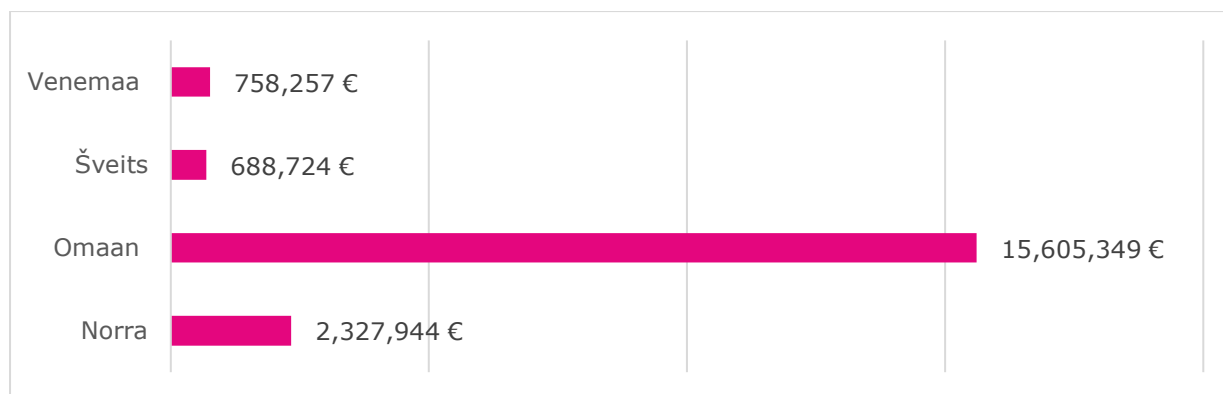
Joonis 9. Laevaehitusettevõtete müük geograafiliste piirkondade lõikes 2020. ja 2021. aastal

Euroopa Liidu sisene eksport oli kõige suurem Rootsi – üle 11 miljoni euro, järgnesid Saksamaa 8 miljoni ja Rumeenia 7 miljoni euroga (joonis 10). Soome ja Belgia ületasid 3 miljoni euro piiri, Bulgaariasse müüdi üle 2 miljoni euro ja Leetu üle 1 miljoni euro eest toodangut.

Joonis 10. Laevaehitusettevõtete eksport Euroopa Liidu riikidesse 2021. aastal

Euroopa Liidust väljapoole müüdi kõige rohkem Omaani: üle 15 miljoni euro. Norra osakaal oli üle 2 miljoni euro, müük Venemaale ja Šveitsi jäi alla 1 miljoni euro (joonis 11).

Joonis 11. Laevaehitusettevõtete eksport Euroopa Liidust väljapoole 2021. aastal

2. LAEVADE JA PAATIDE ÜMBEREHITUS JA REMONT

Selles peatükis analüüsitakse ettevõtteid, kelle tegevusalaks on märgitud:

- EMTAK 33151: laevade ja paatide remont ja hooldus.

Kuna mõni eelmises peatükis käsitletud ettevõtte tegutseb lisaks laevaehitusele ka laevade remondi ja ümberehituse valdkonnas, siis sai määravaks suurema müügituluga tegevusala ja selles peatükis neid ettevõtteid enam ei kajastata.

2.1. ETTEVÕTETE JAOTUS MAAKONNITI

Suurimad laevade ja paatide ümberehituse ja remondiga tegelevad valimisse kuulunud ettevõtted olid registreeritud Harju maakonda. Ehkki on teada, et laevade ümberehitusega tegelevad ka mõned Saaremaal asuvad ettevõtted, nagu AS Baltic Workboats ja Alunaut OÜ, samuti Läänemaal asuv AS E.& V. Foils, siis võeti nende ettevõtete valdkonda paigutamisel arvesse vaid suurima müügituluga tegevusala (laevade ehitust) ning selles peatükis neid ettevõtteid uuesti ei kajastata.

2.2. MÜÜGITULU

Valimisse kuulunud laevade ümberehituse ja remondiga tegelevad ettevõtted teenisid 2021. aastal kokku üle 145 miljoni euro müügitulu. Silmapaistvalt suurimate tuludega tegijad 2021. aastal olid järgmised ettevõtted (tabel 6):

Tabel 6. Suurimate müügituludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted 2021. aastal

Ettevõtte nimi	Müügitulu	Asukoht
AS LTH Baas	49 019 554 €	Harju maakond
Tallinn Shipyard OÜ	37 913 301 €	Harju maakond
AS SRC Group	13 665 850 €	Harju maakond
Baltic Premator OÜ	7 589 913 €	Harju maakond
Navalis Group OÜ	6 195 407 €	Harju maakond

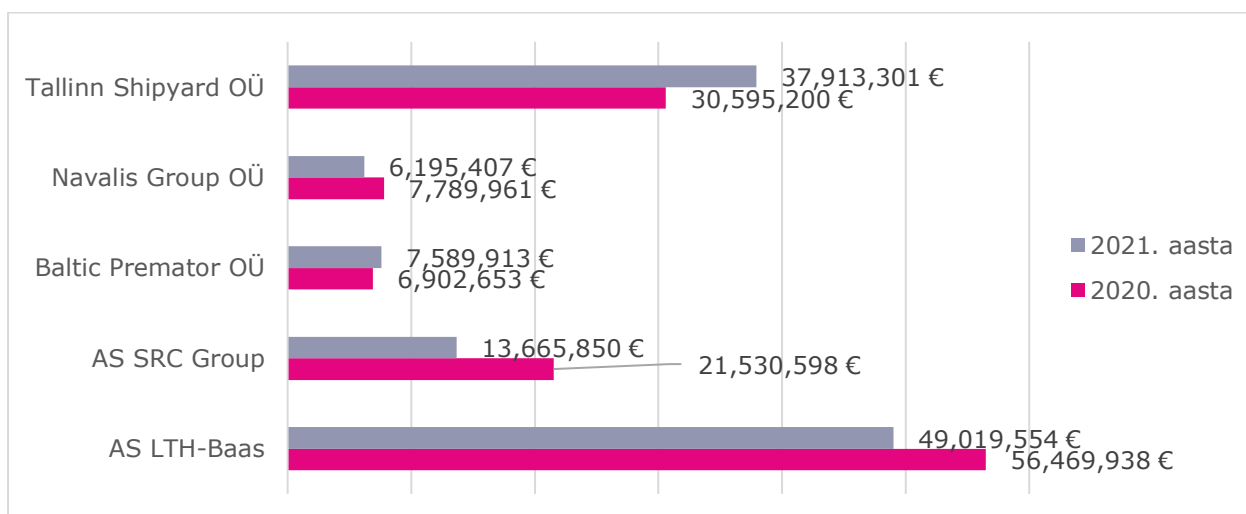
Laevade ja paatide ümberehituse ja remondiga tegelevate ettevõtete müügitulu juures oli märkimisväärne, et kõik valimisse kuulunud ettevõtted omasid vähemalt üle 1 miljoni euro suurust tulu – sama ei saa märkida laevaehitusfirmade valimi kohta.

2020. aastal oli samuti suurima tuluga ettevõtteks AS LTH Baas 56 miljoni eurose tuluga, sellele järgnes Tallinn Shipyard OÜ 30 miljoni eurose müügituluga ning kolmas suurima müügituluga ettevõtte on AS SRC Group 21 miljoni eurose müügituluga (tabel 7). 2020. aastal teenisid valimisse kuulunud ettevõtted kokku 155 miljonit eurot müügitulu.

Tabel 7. Suurimate müügituludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Müügitulu	Asukoht
AS LTH Baas	56 469 938 €	Harju maakond
Tallinn Shipyard OÜ	30 595 200 €	Harju maakond
AS SRC Group	21 530 598 €	Harju maakond
Navalis Group OÜ	7 789 961 €	Harju maakond
Baltic Premator OÜ	6 902 653 €	Harju maakond

2020. ja 2021. aastate võrdluses ilmnes, et Tallinn Shipyard OÜ ja Baltic Premator OÜ suurendasid müügitulusid 2021. aastal; AS LTH Baas, AS SRC Group ja Navalis Group OÜ müügitulud samal aastal langesid (joonis 12). Kahte järjestikust aastat vaadeldes selgus, et ettevõtete müügitulude summa kokku oli aastaga langenud: 2020. aastal oli ettevõtete müügitulu kokku 155 miljonit eurot ja 2021. aastal 145 miljonit eurot.

Joonis 12. Suurimate müügituludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtete müügitulude võrdlus 2020. ja 2021. aastal

2.3. TÖÖKOHAD JA TÖÖJÕUKULUD

2021. aastal asusid kõik töökohad Harjumaal ning töökohti oli kokku 1298. Suurima arvu töökohtadega ettevõtte oli AS LTH Baas 639 töökohaga, sellele järgnesid Tallinn Shipyard OÜ 141 töökoha ning Baltic Premator OÜ 112 töökohaga (tabel 8). Aasta varem, 2020. aastal oli töökohti veidi vähem: kokku 1177.

AS LTH Baas oli ainus ettevõtte, kus 2021. aastal suurenes töökohtade arv – lausa 166 töökoha võrra. Baltic Premator OÜ töökohtade arv jäi samaks. Kõigis teistes ettevõtetes see langes: Tallinn Shipyard OÜ ja Naval Group OÜ kaotasid 13, GAVKON OÜ kaotas 12 töökohta.

Tabel 8. Suurimate töökohtade arvuga laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted 2021. ja 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Töökohtade arv		Asukoht
	2021. aastal	2020. aastal	
AS LTH Baas	639	473	Harju maakond
Tallinn Shipyard OÜ	141	154	Harju maakond
Baltic Premator OÜ	112	112	Harju maakond
Navalis Group OÜ	87	100	Harju maakond
GAVKON OÜ	72	84	Harju maakond

Suurimate tööjõukuludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted olid 2021. ja 2020. aastal samad (tabel 9). Silmapaistvaim oli AS LTH Baas 2021. aastal üle 16 miljoni eurose ja 2020. aastal 15 miljoni euro suuruse tööjõukuluga. Kahe aasta võrdluses AS LTH Baas tööjõukulud 2021. aastal kasvasid, kõigil teistel langesid.

Tabel 9. Suurimate tööjõukuludega laevade ümberehituse ja remondi ettevõtted 2021. ja 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Tööjõukulud		Asukoht
	2021. aastal	2020. aastal	
AS LTH Baas	16 282 080 €	15 011 307 €	Harju maakond
Tallinn Shipyard OÜ	4 582 035 €	4 624 556 €	Harju maakond
Baltic Premator OÜ	3 219 772 €	3 233 933 €	Harju maakond

Ettevõtte nimi	Tööjõukulud 2021. aastal	Tööjõukulud 2020. aastal	Asukoht
Navalis Group OÜ	2 299 696 €	2 699 970 €	Harju maakond
AS SRC Group	1 807 149 €	1 919 279 €	Harju maakond

2.4. LISANDVÄÄRTUS TÖÖTAJA KOHTA

Laevade ümberehituse ja remondiga tegelevates ettevõtetes oli 2021. aastal suurim lisandväärtus töötaja kohta ettevõttel International Marine Group OÜ: ligi 250 tuhat eurot (tabel 10). MacGREGOR BLRT Baltic OÜ paistis samuti silma üle 100 tuhande euro suuruse lisandväärtusega.

Tabel 10. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta laevade ümberehituse ja remondi ettevõtetes 2021. aastal

Ettevõtte nimi	Lisandväärtus töötaja kohta	Asukoht
International Marine Group OÜ	249 972 €	Harju maakond
MacGREGOR BLRT Baltic OÜ	191 376 €	Harju maakond
Alandia Engineering Etonia OÜ	54 192 €	Harju maakond
AS SRC Group	45 275 €	Harju maakond
Krivest OÜ	43 889 €	Harju maakond

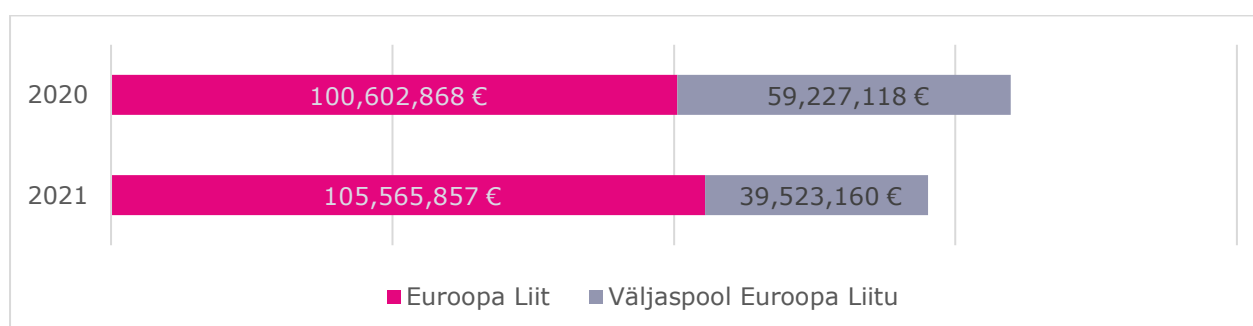
2020. aastal oli suurima lisandväärtusega ettevõtte samuti International Marine Group OÜ, kusjuures väärtus oli suuremgi veel: napilt alla 420 tuhande euro töötaja kohta (tabel 11). 100 tuhande euro piiri ületas ka siis MacGREGOR BLRT Baltic OÜ 142 tuhande euroga ning AS SRC Group 141 tuhat eurot töötaja kohta.

Tabel 11. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta laevade ümberehituse ja remondi ettevõtetes 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Lisandväärtus töötaja kohta	Asukoht
International Marine Group OÜ	419 710 €	Harju maakond
MacGREGOR BLRT Baltic OÜ	142 886 €	Harju maakond
AS SRC Group	141 098 €	Harju maakond
Offshore&Marine Services OÜ	56 182 €	Harju maakond
Tallinn Shipyard OÜ	48 223 €	Harju maakond

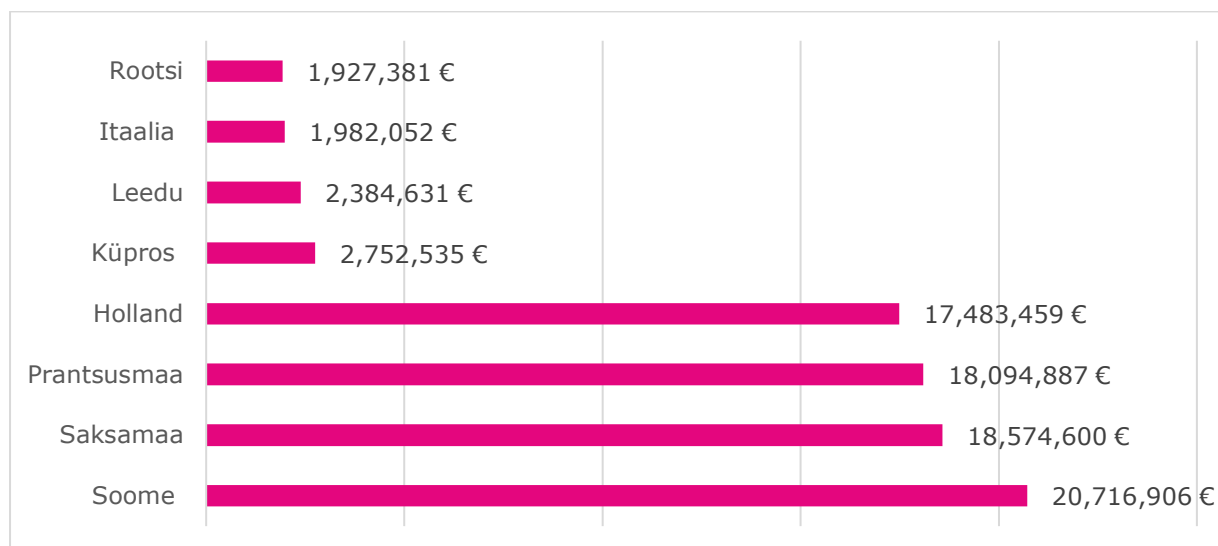
2.5. MÜÜK JA EKSPORT

Ettevõtete esitatud andmetest ilmnes, et laevade ja paatide remondi ning ümberehitusega tegelevad ettevõtted müüvad suurema osa toodangust Euroopa Liitu (sh Eestisse), umbes kolmandik läheb ka Euroopa Liidust välja (joonis 13).

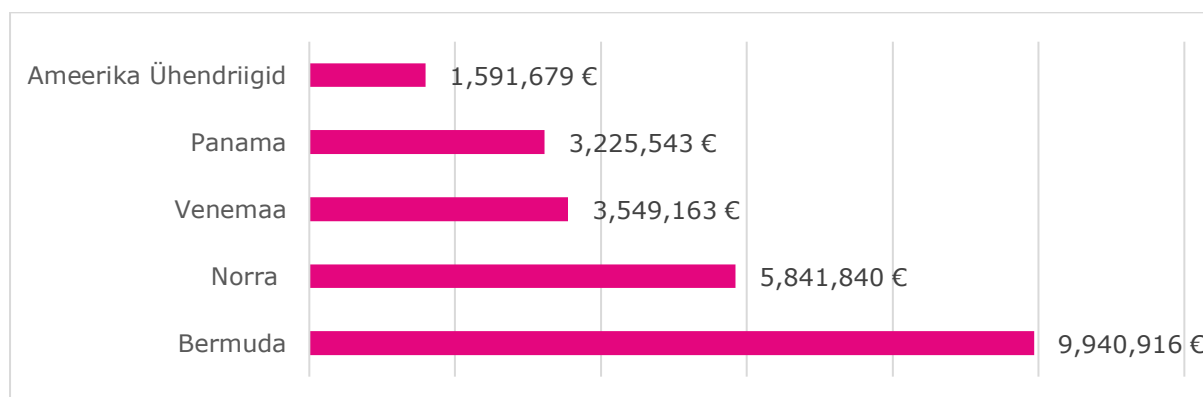
Joonis 13. Laevade ümberehituse ja remondi ettevõtete müük geograafiliste piirkondade lõikes 2020. ja 2021. aastal

2021. aastal oli Euroopa Liidu sisene eksport kõige suurem Soomesse, suur osa toodangut müüdi ka Saksamaale, Prantsusmaale ning Hollandisse (joonis 14).

Joonis 14. Laevade ümberehituse ja remondi ettevõtete eksport Euroopa Liidu riikidesse 2021. aastal

Euroopa Liidust väljapoole müüdi 2021. aastal kõige suurem osa Bermudasse: üle 9 miljoni euro (joonis 15).

Joonis 15. Laevade ümberehituse ja remondi ettevõtete eksport Euroopa Liidu välistesse riikidesse 2021. aastal

3. MERESEADMED JA -VARUSTUS

Antud peatükk kajastab mereseadmete ja -varustusega tegelevaid ettevõtteid.

Eesti meretööstuse innovatsiooni teekaardi koostajad kirjeldavad mereseadmete ja -varustuse allsektorit järgmiselt: „Tegemist on Eestis alles kujunemisfaasis, kuid innovatsiooni seisukohalt olulise allsektoriga, mille mahtusid ja koosseisu on keeruline määratleda. Muuhulgas ka seetõttu, et valdavalt on tegemist alla 10 töötajaga mikroettevõtete ja *start-up*’idega, mille andmeid statistika andmebaasid ei kajasta.“ (Hartikainen, Sakkeus 2022).

Nende ettevõtete kaardistamine on komplitseeritud: neil ei ole ühtset EMTAK koodi ning seega esmapilgul keeruline meretööstusega seostada. Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori järgi on siin tegutsejaid mitmes valdkonnas – EMTAK 52229: muud veetransporti teenindavad tegevusalad; EMTAK 25119: muude metallkonstruktsioonide ja nende osade tootmine; EMTAK 26511: mõõte-, katse- ja navigatsiooniseadmete tootmine; EMTAK 72191: teadus- ja arendustegevus muude loodus- ja tehnikateaduste vallas; EMTAK 71121: ehituslik insener-tehniline projekteerimine ja nõustamine.

Võrreldes laevade ja paatide ehituse ning ümberehituse ja remondi valdkondadega, kuulus mereseadmete ja -varustusega seotud ettevõtete valimisse vaid 9 ettevõtet ning seda eelnevalt mainitud põhjustel: tegu on pigem uue ja innovaatilise allsektoriga ning infot ettevõtete kohta hankida keeruline. Probleemiks oli ka ettevõtete majandusaasta aruannete puudumine. Uuringusse kaasatud ettevõtted leiti Eesti Meretööstuse Liidu kaudu, samuti kaasati TalTech Kuressaare kolledži väikelaevaehituse kompetentsikeskusele teadaolevad antud valdkonnas tegutsevad ettevõtted. Meretööstusega seotust kinnitasid ettevõtete majandusaasta aruanded, kus kirjeldati oma tegevusalade kaasatust antud sektorisse.

3.1. ETTEVÕTETE JAOTUS MAAKONNITI

Kõik valimisse kuuluvad mereseadmete ja -varustusega tegelevad ettevõtted olid registreeritud Harju maakonda.

3.2. MÜÜGITULU

Suurima müügituluga ettevõtte 2021. aastal oli AS Viking Life-Saving Equipment Estonia, mis teenis üle 5 miljoni euro suurust tulu (tabel 12). Üle 1 miljoni eurose müügituluga paistis silma ka ITK Marine OÜ. Shore Link OÜ ja MEC Insenerilahendused müügitulu oli poole miljoni euro suurune. Foreship OÜ tulu jäi 400 tuhande euro suuruse järku, DECK Marine Systems OÜ jäi napilt alla. Mindchip OÜ ja WiseParker OÜ teenisid alla miljoni euro müügitulu.

Tabel 12. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete müügitulu 2021. aastal

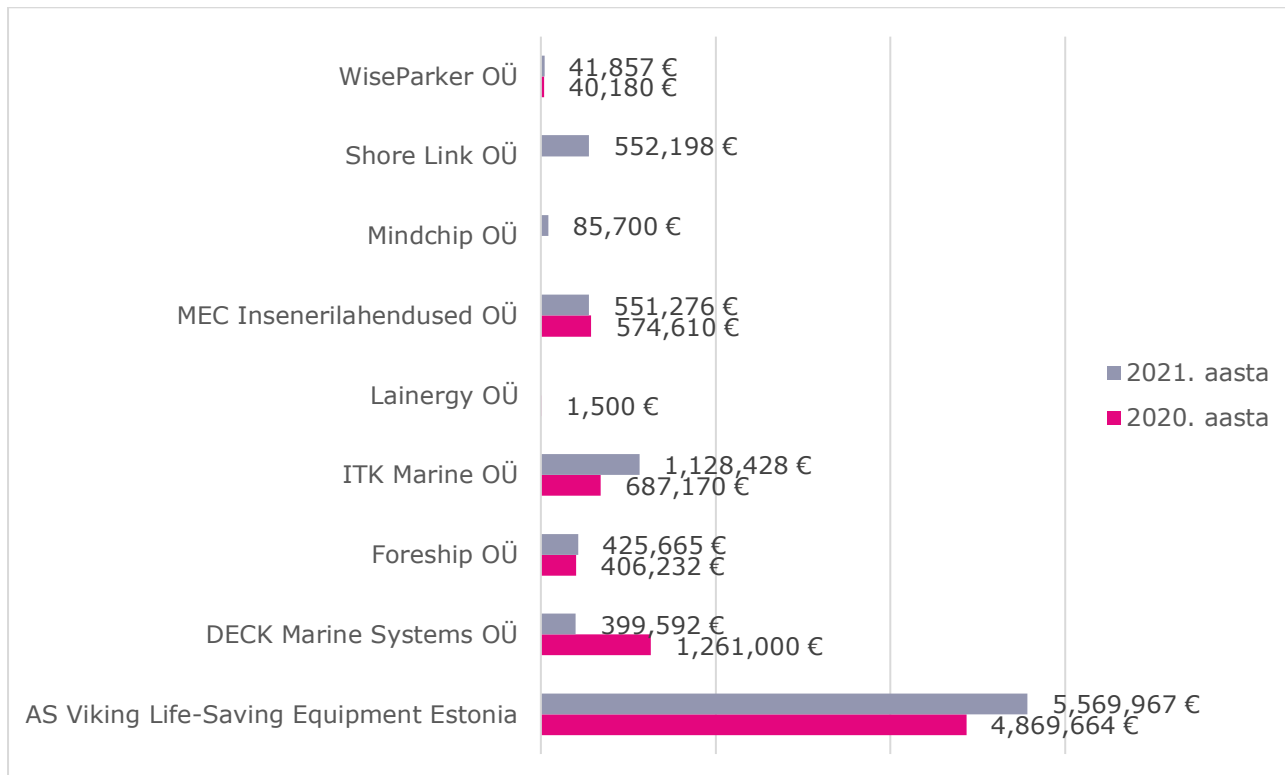
Ettevõtte nimi	Müügitulu 2021. aastal	Asukoht
AS Viking Life-Saving Equipment Estonia	5 569 967 €	Harju maakond
ITK Marine OÜ	1 128 428 €	Harju maakond
Shore Link OÜ	552 198 €	Harju maakond
MEC Insenerilahendused OÜ	551 276 €	Harju maakond
Foreship OÜ	425 665 €	Harju maakond
DECK Marine Systems OÜ	399 592 €	Harju maakond
Mindchip OÜ	85 700 €	Harju maakond
WiseParker OÜ	41 857 €	Harju maakond

2020. aastal oli samuti AS Viking Life-Saving Equipment Estonia suurima müügituluga mereseadmete ja -varustusega tegelev ettevõtte (tabel 13). DECK Marine Systems teenis üle 1 miljoni euro suuruse müügitulu. ITK Marine OÜ, MEC Insenerilahendused OÜ ja Foreship OÜ müügitulu jäi 400 tuhande kuni 700 tuhande euro vahele. WiseParker OÜ teenis 40 tuhat eurot ja Lainergy OÜ 1500 eurot müügitulu.

Tabel 13. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete müügitulu 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Müügitulu	Asukoht
AS Viking Life-Saving Equipment Estonia	4 869 664 €	Harju maakond
DECK Marine Systems OÜ	1 261 000 €	Harju maakond
ITK Marine OÜ	687 170 €	Harju maakond
MEC Insenerilahendused OÜ	574 610 €	Harju maakond
Foreship OÜ	406 232 €	Harju maakond
WiseParker OÜ	40 180 €	Harju maakond
Lainergy OÜ	1500 €	Harju maakond

Kõige kõrgema müügituluga ettevõtteks oli nii 2021. kui ka 2020. aastal AS Viking Life-Saving Equipment Estonia (joonis 16). 2021. aastal oli ettevõtte müügitulu üle 5 miljoni euro, aasta varem üle 4 miljoni euro. Teiste ettevõtete müügitulud on selle kõrval madalad, mõnel ettevõttel polnud 2020. aastal üldse müügitulu (Shore Link OÜ ja MindChip OÜ).

Joonis 16. Suurimate müügituludega laevade ümberehituse ja remondiga tegelevate ettevõtete müügitulude võrdlus 2020. ja 2021. aastal

3.3. TÖÖKOHAD JA TÖÖJÕUKULUD

Mereseadmete ja -varustusega tegelevates ettevõtetes oli antud valimi põhjal kokku 2021. aastal 66 töökohta ja 2020. aastal 48 töökohta: aastaga töökohtade arv kokku kasvas (tabel 14). Kõige rohkem töökohti oli ettevõttes AS Viking Life-Saving Equipment Estonia: nii 2020. kui ka 2021. aastal stabiilselt 24 töökohta. Kõige rohkem töökohti tekkis juurde ettevõttes ITK Marine OÜ – aastaga 13 uut töökohta. Ka Shore Link OÜ ja MindChip OÜ, kellel 2020. aastal polnud ühtegi töötajat, olid aastaga mõlemad 2 töökohta loonud.

Tabel 14. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete töökohad 2021. ja 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Töökohad 2021. aastal	Töökohad 2020. aastal	Asukoht
AS Viking Life-Saving Equipment Estonia	24	24	Harju maakond
DECK Marine Systems OÜ	2	1	Harju maakond
ITK Marine OÜ	15	2	Harju maakond
MEC Insenerilahendused OÜ	11	11	Harju maakond
Foreship OÜ	7	7	Harju maakond
WiseParker OÜ	3	3	Harju maakond
Shore Link OÜ	2	0	Harju maakond
MindChip OÜ	2	0	Harju maakond

Mereseadmete ja -varustusega tegelevatel ettevõtetel olid 2021. aastal töjõukulud kokku 2 miljonit eurot ja 2020. aastal kokku 1,7 miljonit eurot. Kõige suuremad töjõukulud olid mõlemal aastal ettevõttes AS Viking Life-Saving Equipment Estonia, sellele järgnesid MEC Insenerilahendused OÜ, Foreship OÜ ning ITK Marine OÜ (tabel 15).

Tabel 15. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete töjõukulud 2021. ja 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Töjõukulud 2021. aastal	Töjõukulud 2020. aastal	Asukoht
AS Viking Life-Saving Equipment Estonia	978 739 €	926 206 €	Harju maakond
MEC Insenerilahendused OÜ	384 484 €	395 909 €	Harju maakond
Foreship OÜ	292 659 €	303 706 €	Harju maakond
ITK Marine OÜ	268 453 €	67 828 €	Harju maakond
Shore Link OÜ	51 893 €	0 €	Harju maakond
DECK Marine Systems OÜ	34 309 €	11 594 €	Harju maakond

Ettevõtte nimi	Tööjõukulud 2021. aastal	Tööjõukulud 2020. aastal	Asukoht
WiseParker OÜ	28 663 €	26 536 €	Harju maakond
MindChip OÜ	2 007 €	0 €	Harju maakond

3.4. LISANDVÄÄRTUS TÖÖTAJA KOHTA

Mereseadmete ja -varustusega tegelevates ettevõtetes oli suurima lisandväärtusega AS Viking Life-Saving Equipment Estonia, järgnes MEC Insenerilahendused OÜ (tabel 16).

Tabel 16. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta mereseadmete ja -varustuse ettevõtetes 2021. aastal

Ettevõtte nimi	Lisandväärtus töötaja kohta	Asukoht
AS Viking Life-Saving Equipment Estonia	81 355 €	Harju maakond
MEC Insenerilahendused OÜ	27 957 €	Harju maakond

2020. aastal oli samas kategoorias märgatava tulemuse teinud hoopis ITK Marine OÜ, kelle lisandväärtus ületas 240 tuhandet eurot (tabel 17). Järgnesid AS Viking Life-Saving Equipment Estonia ja MEC Insenerilahendused OÜ, kusjuures nende lisandväärtus oli 2020. aastal kõrgem kui 2021. aastal.

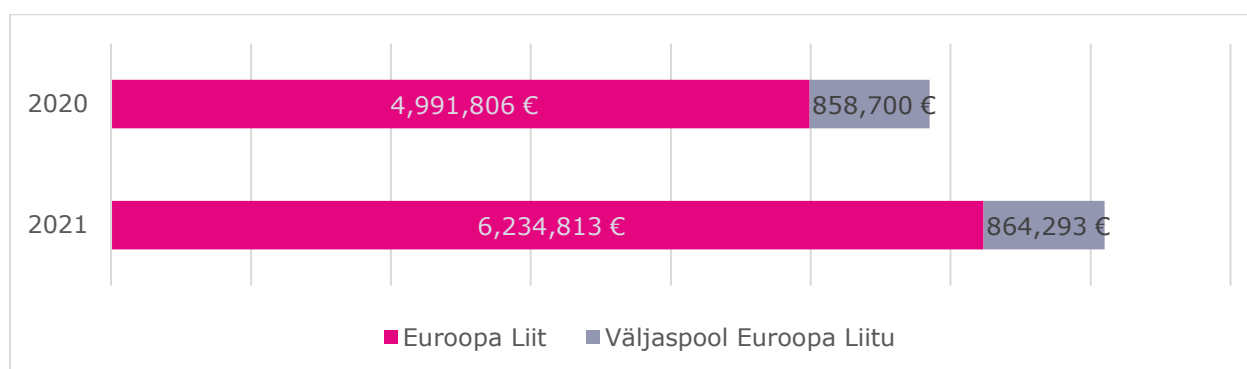
Tabel 17. Suurimad lisandväärtused töötaja kohta mereseadmete ja -varustuse ettevõtetes 2020. aastal

Ettevõtte nimi	Lisandväärtus töötaja kohta	Asukoht
ITK Marine OÜ	242 546 €	Harju maakond
AS Viking Life-Saving Equipment Estonia	79 237 €	Harju maakond
MEC Insenerilahendused OÜ	46 454 €	Harju maakond

3.5. MÜÜK JA EKSPORT

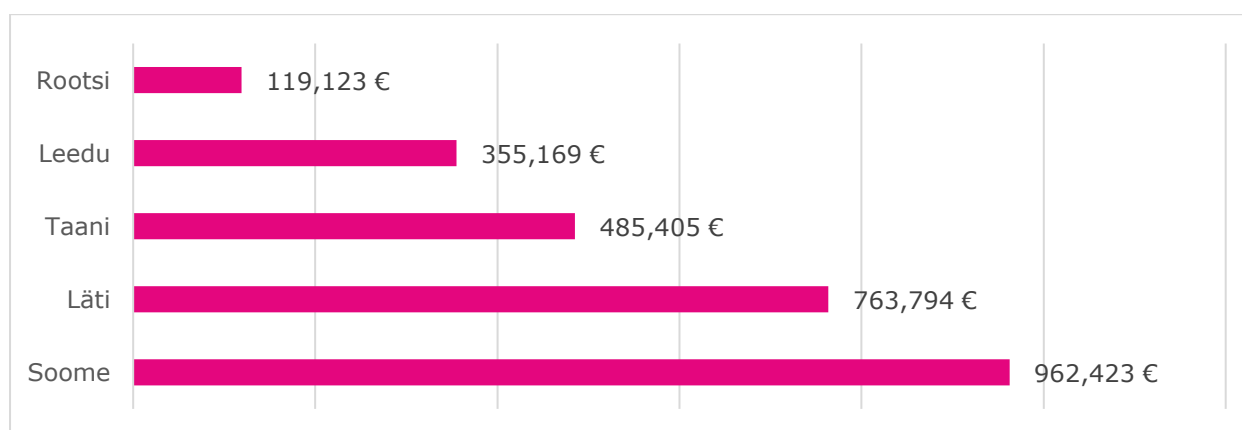
Müügi ja ekspordi arvestamiseks võeti aluseks ettevõtete esitatud majandusaasta aruanded, milles kajastatakse ettevõtete koondandmeid müügi kohta geograafiliste piirkondade lõikes.

Suurem müük toimus Euroopa Liidu riikidesse (sh Eesti), kuid väike osa oli ka Euroopa Liidu välisel turul (joonis 17). Siiski, Euroopa Liidu väline turg moodustas alla 15% müügist.

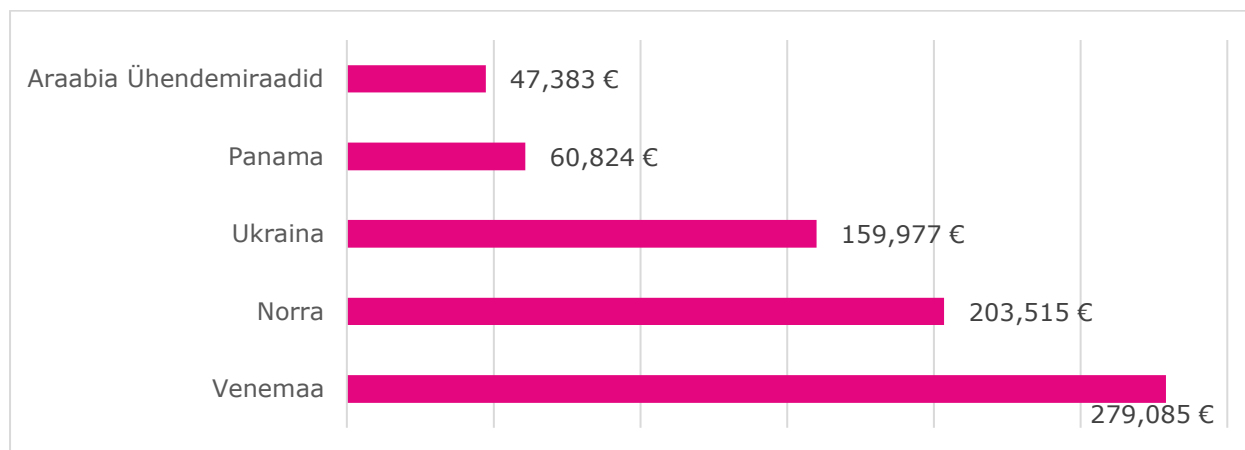
Joonis 17. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete müük geograafiliste piirkondade lõikes 2020. ja 2021. aastal

Euroopa Liidu sisestest riikidest võiks tähtsaimaks pidada ekspordi Soomesse, mis ületas üle 9 miljoni euro piiri (joonis 18). Olulisel kohal olid ka Läti, Taani, Leedu ja Rootsi.

Joonis 18. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete eksport Euroopa Liidu riikidesse 2021. aastal

Euroopa Liidu välistesse riikidesse müüdi kõige suurem osa 2021. aastal Venemaale: üle 270 tuhande euro (Joonis 19). Järgnesid Norra, Ukraina, Panama ja Araabia Ühendemiraadid.

Joonis 19. Mereseadmete ja -varustuse ettevõtete eksport Euroopa Liidu riikidesse 2020. aastal

KOKKUVÕTE

Valimisse kuulunud **laevaehitusettevõtted** jagunesid Eesti lõikes eri piirkondadesse: suurim osa ehk 38% ettevõtteid asusid Harjumaal, 23% Saaremaal, 12% Pärnu- ja Tartumaal, 6% Lääne- ja Viljandimaal ning 3% Põlvamaal. Suurim müügitulu oli Saare maakonnas: 48 miljoni eurone müügitulu tegevusalal, järgnes Harjumaa 13 miljoni euro suuruse müügituluga.

Töökohti selles valdkonnas 2021. aastal oli kokku 526 ning suurim osa valimisse kuulunud ettevõtete töökohti asusid Saaremaal: 330 töökohta, mis tähendab, et 63% töökohta olid Saare maakonnas. 2020. aastal oli töökohti 529, suurimad tööandjad olid Saaremaa ettevõtted. 2020. ja 2021. aastate lõikes olid suurimateks tööandjateks Saare maakonnas olid AS Baltic Workboats ja AS Luksusjaht. Suurim tööandja Harjumaa piirkonnas oli Zegul Kayaks OÜ nii 2020. kui ka 2021. aastal.

Laevaehitusettevõtete lisandväärtus töötaja kohta 2021. aastal oli suurim Pärnu maakonna ettevõttes Marinor OÜ. 2020. aastal oli see kõrgeim Tartu maakonna ettevõttes Special Flooring OÜ.

Laevaehitusettevõtete müük 2020. aastal jagunes järgmiselt: 81% toodangust müüdi Euroopa Liitu, 19% toodangust väljaspool Euroopa Liitu. 2021. aastal müüdi 69% toodetud kaupa Euroopa Liitu ning 31% Euroopa Liidust välja. 2021. aasta näitel olid suurimad ekspordiriigid Euroopa Liidus Rootsi, Saksamaa ja Rumeenia; väljaspool Euroopa Liitu Omaan ja Norra.

Kõik **laevade ümberehituse ja remondi** valdkonda paigutatud ettevõtted asusid Harjumaal. Suurima müügituluga ettevõtte 2021. aastal oli AS LTH Baas, teenides 43 miljonit eurot müügitulu.

Antud valdkond hõivas rohkem inimesi tööturul kui laevaehituse valdkond: 2021. aastal oli kokku 1298 töökohta. Suurima tööhõivega ettevõtte oli AS LTH Baas 639 töökohaga. Samas ettevõttes olid ka tööjõukulud suurimad, ületades 16 miljoni euro piiri. 2020. aastal oli töökohti kokku 1177, millest ettevõttes AS LTH Baas oli 473 töökohta ning tööjõukulude suurusjärk oli 15 miljonit eurot.

Lisandväärtus töötaja kohta oli 2021. ja 2020. aastal suurim samas ettevõttes: International Marine Group OÜ.

Valimisse kuulunud ettevõtete müük jagunes 2020. aastal nii: 63% müüdi Euroopa Liitu ning 37% väljapoole, 2021. aastal müüdi 73% Euroopa Liitu ning 27% Euroopa Liidust välja. Tähtsaimad ekspordiriigid 2021. aastal olid Euroopa Liidus Soome, Saksamaa, Prantsusmaa, Holland; väljaspool Euroopa Liitu Bermuda ja Norra.

Mereseadmete ja -varustusega tegelevad ettevõtted olid valimis kõige väiksemas koosseisus esindatud varem kirjeldatud põhjustel: ettevõtteid pole hetkel eraldi kaardistatud ning toimetavad väga erinevate EMTAK koodide järgi, paljud on väikeettevõtted ja *start-up*'id. Kõik valimi ettevõtted olid registreeritud Harju maakonda.

Suurima müügituluga paistis silma AS Viking Life-Saving Equipment Estonia, kes 2021. aastal omas 5 miljoni euro suurust müügitulu ning 2020. aastal 4 miljoni euro suurust müügitulu. Üle 1 miljoni eurose müügitulu teenis ka ITK Marine OÜ 2021. aastal ning DECK Marine Systems OÜ 2020.

Kõige rohkem töökohti oli ettevõttes AS Viking Life-Saving Equipment Estonia: 24 töökohta nii 2020. kui ka 2021. aastal. Üle kümne töökoha leidis 2021. aastal ka ITK Marine OÜ's ning MEC Insenerilahendused OÜ's – vastavalt 15 ja 11 töökohta. 2020. aastal oli üle kümne töökoha lisaks AS Viking Life-Saving Equipment Estoniale vaid MEC Insenerilahendused OÜ's – 11 töökohta.

Lisandväärtus töötaja kohta oli 2021. aastal AS Viking Life-Saving Equipment Estonial kõige kõrgem, samas aasta varem oli see suurim ettevõttes ITK Marine OÜ. MEC Insenerilahendused OÜ paistis samuti silma kõrge lisandväärtusega mõlemal aastal.

2020. aastal müüsid mereseadmete ja -varustusega tegelevad ettevõtted 85% oma toodangust Euroopa Liidu riikidesse, 15% Euroopa Liidust välja. 2021. aastal jagunes statistika sarnaselt: 88% Euroopa Liitu ning 12% Euroopa Liidust väljapoole. Suurima kaalutlusega müük 2021. aastal Euroopa Liidu riikide seast toimus Soomesse, Läti ja Taani. Euroopa Liidust väljapoole oli kõige suurem osakaal Venemaal, sellele järgnes Norra.

KASUTATUD ALLIKAD

Hartikainen, A., Sakkeus, J. (2022). *Eesti meretööstuse innovatsiooni teekaart*.

Sääsk, H. (2017). *Eesti laevaehitusettevõtted 2016*.

Sääsk, H. (2018). *Eesti laevaehitusettevõtted 2017*.

Sääsk, H. (2019). *Eesti laevaehitusettevõtted 2018*.

Sääsk, H. (2020). *Eesti laevaehitusettevõtted 2019*.

Sääsk, H. (2021). *Eesti lõbusõidu- ja laevaehitusettevõtted 2020*.

e-Äriregistri andmebaas. (2022). <https://www.rik.ee/et>

E-Krediidiinfo andmebaas. (2022). <https://www.e-krediidiinfo.ee/>

Eesti keele instituudi „Ametniku soovitusõnastik“. (2022).

<https://www.eki.ee/dict/ametnik/index.cgi?Q=lisandv%C3%A4%C3%A4rtus>

EAS veebileht. (2022). <https://eas.ee/ettevotluseauhind/kestlik-ettevote/>